Nr 180.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående anslag för höjande af musiklifvet i Sverige; gifven Stockholms slott den 3 mars 1911.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen

att för vidtagande af åtgärder till höjande af musiklifvet i landet på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 28,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts
Min Allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
Enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

P. E. Lindström.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1911.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve TAUBE,
Statsråden: HEDERSTIERNA,
SWARTZ,
grefve HAMILTON,
MALM,
LINDSTRÖM,
NYLANDER,
VON SYDOW,
VON KRUSENSTIERNA.

Höjning af musiklifvet i Sverige.

Departementschefen, statsrådet Lindström, anförde:

»I underdånig skrifvelse den 27 oktober 1910 har musikaliska akademien gjort framställning om aflåtande till 1911 års Riksdag af nådig proposition om beviljande å extra stat för år 1912 af ett anslag å 55,000 kronor att användas till höjande af musiklifvet i Sverige.

Då detta ärende vid underdånig föredragning den 13 januari 1911 af frågan om anslagsbehofven under riksstatens åttonde hufvudtitel icke blifvit slutbehandladt inom ecklesiastikdepartementet men, såvidt jag i ärendets dåvarande skick kunde bedöma, ett belopp af omkring 30,000 kronor syntes för ifrågavarande ändamål vara behöfligt, hemställde jag, såsom inhämtas af statsverkspropositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, punkt 195, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att i afbidan på nådig proposition i ämnet för berörda ändamål å extra stat för år 1912 beräkna ett belopp af 30,000 kronor.

Hvad jag sålunda föreslagit, behagade Eders Kungl. Maj:t bifalla.

Jag anhåller, nu att få återupptaga denna fråga och får då till en början redogöra för musikaliska akademiens framställning i ämnet.

Akademien yttrar.

I underdånig skrifvelse den 28 oktober 1909 hade akademien hemställt, att Eders Kungl. Maj:t täcktes till nästföljande Riksdag aflåta nådig proposition om beviljande af ett statsanslag att, på sätt i skrifvelsen närmare angifvits, användas i ändamål att höja musiklifvet i landet och särskildt göra god musik tillgänglig för de mindre bemedlade. Denna skrifvelse hade ej föranledt någon åtgärd från Eders Kungl. Maj:ts sida, men akademien ansåge sig icke sakna anledning till det antagande, att allenast förhållanden af öfvergående natur funnits utgöra hinder för det ifrågasatta anslagets äskande. Under sådana omständigheter hade akademien, som det tillkomme att främja tonkonsten i hela dess vidd, trott sig böra upptaga frågan till förnyad behandling; och tilläte sig akademien att, med hufvudsaklig anslutning till omförmälda skrifvelse, i underdånighet anföra följande:

Det torde med fog kunna påstås, att musiken icke i våra dagar intoge den plats i svenska folkets kulturlif, som rätteligen borde tillkomma denna konst. Att vårt folk i fråga om musikalisk begåfning hörde till de af naturen mera gynnade, torde väl utan förhäfvelse kunna uttalas, men desto mera nedslående vore det då att nödgas konstatera, huru föga musiken i detta land hittills förmått göra sig gällande såsom verkligt kulturelement. Helt visst ägde tonkonsten här alltjämt ett icke obetydligt antal vänner och utöfvare, framför allt inom de bättre lottade klasserna, och hvad särskildt vokalmusiken beträffade, hade inom skilda samhällslager ett lifligt intresse sedan lång tid tillbaka förefunnits för en viss gren af denna, nämligen den manliga körsången, hvilket intresse under senare tiden i olika delar af landet ledt till lifskraftiga sammanslutningar. Men i stort sedt kunde det dock sägas vara ett faktum, att för folkets öfvervägande flertal, bildade såväl som mindre bildade, den musik, som förtjänade namnet konst, vore något tämligen främmande och att den hotades med än fullständigare undanträngande.

Någon närmare undersökning af orsakerna till detta beklagliga förhållande kunde här ej ifrågakomma. Hvari än dessa orsaker bestode, ville det emellertid synas, som om det enda effektiva medlet att inom en öfverskådlig tid åstadkomma något afsevärdt framsteg låge i ett kraftigt ingripande från statens sida.

Musikens betydelse inom den andliga kulturen borde ligga i öppen dag för en hvar. Om detta dock icke vore fallet, torde en hufvudsaklig orsak

härtill vara att söka i det förhållande, att musiken i sina högre former likasom konsten öfver hufvud hittills alltför mycket varit förbehållen de i ekonomiskt afseende bättre lottade samhällsklasserna. Under sådana omständigheter läte det förklara, om ock ej fullt försvara sig, att mången ej förmådde inse tonkonstens kulturvärde utan betraktade musiken allenast såsom ett förströelsemedel, jämförligt med flera andra dylika, hvilka stode till buds för relativt förmögna eller förfinade lager i samhället. Att tonkonsten emellertid vore något vida mer än ett förströelsemedel, att den i själfva verket representerade ett af den andliga kulturens väsentligare bildningsmedel, torde dock vara en sanning, som, trots allt, i våra dagar insåges af de flesta omdömesgilla. Sant torde äfven vara, att denna konst ingalunda behöfde utgöra någon uteslutande tillhörighet för vissa samhällsklasser, utan att den i ganska hög grad, måhända lättare än någon annan konstart, kunde blifva allmän egendom, och från social synpunkt borde väl ej heller gärna kunna råda mer än en mening rörande det önskvärda i att så skedde. Flera tecken tydde lyckligtvis också på, att man hos oss liksom annorstädes börjat vakna till insikt om vikten af att konstens lifs- och kulturvärden tillgodokomme äfven dem, som förut i väsentlig grad varit utestängda från desamma, och det torde då också kunna förväntas, att de bestämmande icke skulle sakna blick för hvad tonkonsten, med omsorg odlad, förmådde uträtta för ett folks höjande i andligt hänseende och för den betydelse, den skulle kunna erhålla såsom ett led i de alltmera maktpåliggande sträfvandena för tänkesättets och känslolifvets förädlande, de sociala motsatsernas mildrande och folkets sammangjutande till en verklig enhet. För sin del föreställde sig akademien, att de åtgärder, som från det allmännas sida kunde komma att vidtagas för omhuldande och utbredande af tonkonsten, ingalunda skulle visa sig mindre fruktbärande än de understöd, som i vårt land, utanför skolväsendets område, lämnades åt andra grenar af folkbildningsarbetet.

En popularisering af musiken, sådan som den nu åsyftade, behöfde enligt akademiens tanke ingalunda innebära något sänkande af konstens nivå. Mycket berodde naturligtvis härvidlag af det sätt, hvarpå saken organiserades och utfördes, men om, såsom sig borde, de konstnärliga fordringarna därvid finge så vidt möjligt göra sig gällande, torde det kunna förväntas att hos oss, såsom i andra länder, där tonkonsten vore allmänt spridd, folket skulle, om ock ej genast från början, dock ganska snart visa sig vara i stånd att upptaga och tillgodogöra sig äfven tonkonstens högsta alster, och att den ökade utbredningen, långt ifrån att verka neddragande eller förflackande, skulle tjäna till konstens uppsving och utveckling.

I åtskilliga af de främmande länder, om hvilkas musikförhållanden akademien ägde kännedom, hade från samhällets eller enskildas sida åtgärder i ganska stor omfattning vidtagits i syfte att bereda de mindre bemedlade och särskildt kroppsarbetarna tillgång till god musik. Akademien hade genom bemedling af ecklesiastikdepartementet samt vederbörande svenska beskickningar och konsulat lyckats erhålla tämligen rikhaltiga upplysningar i fråga härom, och dessa jämte åtskilligt upplysningsmaterial, som akademien annorledes haft tillgängligt, låge till grund för en af akademiens sekreterare utarbetad, vid akademiens skrifvelse fogad öfversikt af hithörande förhållanden i utlandet, till hvilken öfversikt akademien tilläte sig hänvisa. Af densamma framginge, att staten flerstädes, om ock icke i den omfattning, som vore önskvärdt, lämnade understöd åt det offentliga musiklifvet och särskildt sträfvandena för tonkonstens popularisering, samt att det hos folk, som på grund af stamfrändskap eller andra förhållanden närmast kunde jämföras med vårt, i stor utsträckning förekomme, att kommuner, stiftelser eller föreningar understödde sträfvanden af nyssnämnda art.

Sålunda lämnade i *Österrike* staten, förutom andra betydande anslag för musikändamål, ett till 50,000 österrikiska kronen uppgående understöd åt föreningar, hvilkas uppgift vore att utöfva och sprida god musik, däribland äfven åt sådana, hvilkas verksamhet särskildt omfattade gifvandet af billiga folkkonserter, liksom ock i flera af de österrikiska kronländerna, såsom *Böhmen, Bukovina, Galizien, Mähren, Steiermark* m. fl. särskilda bidrag af dessa länders representationer beviljats till dylika ändamål, bland annat till offentliga konserter. I *Ungern* hade »kultus- och undervisningsministeriet» vidtagit den betydelsefulla åtgärden att för utbredande af musikalisk odling bland de bredare folklagren organisera en af 70 man bestående »Landessymfoniorkester», hvilken mot minimala inträdesafgifter gåfve på högsta konstnärliga nivå stående symfonikonserter i landets hufvudstad samt upprepade dessa i större provinsstäder med understöd äfven af vederbörande kommuner. Därjämte åtnjöte filharmoniska orkestern i Buda-Pest statsanslag för gifvande af gratiskonserter för studerande ungdom och för arbetarklassen.

Likaså lämnades från statens sida afsevärda bidrag i *Frankrike* (115,000 francs årligen) och *Belgien* till föreningar, som anordnade offentliga konserter, delvis afsedda för obemedlade.

I *Tyskland* förekomme mångenstädes, att orkestrar uppbure betydande anslag mot skyldighet att gifva s. k. folkkonserter med synnerligen låga afgifter. I åtskilliga tyska städer hade enskilda föreningar utvecklat ett omfattande arbete i liknande syfte. I vissa fall hade i syftet ingått att

vid musikverks utförande begagna sig af arbetarnas aktiva deltagande, hvilket tagits i anspråk till och med för för så kräfvande och svårfattliga verk som t. ex. Beethovens nionde symfoni och Brahms »Ein deutsches Requiem». Alla dessa sträfvanden för musikens populariserande syntes hafva vunnit liflig anslutning från den kroppsarbetande befolkningens sida, och af många omständigheter att döma hade bland folkkonserternas publik förmågan att tillgodogöra sig värdefull musik nått en hög utveckling.

Äfven i *Nederländerna* och *Schweiz* samt i viss mån jämväl i *England*, *Danmark* och *Nordamerikas Förenta Stater* hade under växlande former åtskilligt blifvit gjordt i syfte att låta tonkonstens skatter tillgodokomma de obemedlade.

En särskildt framstående ställning intoges i förevarande afseende af *Finland*. I detta land hade sedan länge staten på ett synnerligen verksamt sätt understödt det offentliga musiklifvet. Understödet hade framför allt bestått i beviljande af anslag åt orkestrar i ett antal städer mot skyldighet att gifva folkkonserter samt i visst fall hålla så kallade orkesterskolor. Dessa anslag, hvilkas sammanlagda belopp nu uppginge till 93,800 finska mark årligen, hade i förening med kommunala understöd varit tillräckliga för vidmakthållande icke allenast af en större orkester i landets hufvudstad, utan äfven af smärre orkestrar i sex andra städer. Att döma af uppgifter, som meddelats akademien, hade den sålunda organiserade orkesterverksamheten visat sig i hög grad ägnad att förädla den musikaliska smaken hos folkets bredare lager, och det hade, äfven där orkesterns numerär varit låg, befunnits möjligt att med hjälp af tillfällig förstärkning utföra ganska kräfvande verk, säsom t. ex. Beethovens symfonier.

Hvad beträffar *Sverige* funnes i en af landets större städer, Göteborg, en på kommunalt understöd baserad orkester, med uppgift, bland annat, att gifva folkkonserter. I Stockholm och vissa landsortsstäder hade kommunala anslag till billighetskonserter och andra populära musikföredrag beviljats. Därjämte hade folkbildningsförbundet, som åtnjöte statsunderstöd, låtit i landsorten anordna åtskilliga af musik beledsagade populära föredrag i musikaliska ämnen. Hvad sålunda hittills i vårt land åtgjorts i förevarande syfte kunde emellertid — med allt erkännande åt den verksamhet, som utöfvats såväl af den kommunala orkestern i Göteborg som af andra anstalter — dock icke sägas hafva varit af någon större betydelse för landet i det hela.

De erfarenheter, som på här ifrågavarande område hittills vunnits dels i utlandet och dels, om ock i mindre omfattning, i vårt eget land, syntes lämna stöd för det antagandet, att det äfven hos oss skulle visa sig möjligt att hos den obemedlade allmänheten väcka sinne och håg för

tonkonsten i dess ädlare former. Tydligt torde emellertid vara, att, såsom redan framhållits, några mera afsevärda resultat i detta hänseende ej i vårt land stode att uppnå annorledes än genom statens medverkan. Bortsedt från landets få stora städer torde stadssamhällen och andra kommuner näppeligen här i landet vara i tillfälle att anslå medel, som för ändamålet vore tillräckliga, och att sådana medel skulle kunna på enskild väg uppbringas, torde ej vara att förvänta. I hvarje fall vore till en början statens ingripande af nöden för att utanför de största stadssamhällenas områden något beaktansvärdt resultat skulle uti förevarande hänseende kunna uppnås.

Det statsunderstöd, som kunde ifrågakomma, syntes böra i första rummet afse orkestermusik. Att den instrumentala tonkonsten i vida högre grad än vokalmusiken vore för sin utbredning i behof af understöd från det allmänna, låge i själfva verket i öppen dag. Lika tydligt torde äfven vara, att det höjande af musiklifvet, som här åsyftades, med nödvändighet förutsatte, att instrumentalmusiken komme till sin rätt, något som ingalunda behöfde innebära ett åsidosättande af den vokala tonkonsten utan tvärtom borde kunna lända till största båtnad äfven för denna. Några åtgärder, som uteslutande åsyftade vokalmusikens understödjande, ansåge sig akademien i detta sammanhang ej böra föreslå. Hvad särskildt beträffade den art af vokalmusik, som i vårt land vunnit den största utbredningen — den med instrumentalmusik ej förbundna fyrstämmiga manssången — ansåge sig akademien, till förebyggande af ett eljest tänkbart missförstånd, böra framhålla, att akademien ingalunda förnekade den betydelse, som borde tilläggas manskörsången ur musikalisk samt kanske än mer ur social och fosterländsk synpunk. Akademien hade i ett den 30 maj 1907 afgifvet underdånigt utlåtande haft anledning att för Kungl. Maj:t uttala sin mening härom och vidhölle i allo hvad därvid anförts i fråga om manskörsångens värde. Men när det gällde att afgöra, på hvad sätt staten lämpligen skulle ingripa för att stödja musiklifvet i det hela, borde enligt akademiens tanke komma i betraktande, att manskörsången tydligen bättre än andra grenar af tonkonsten vore i stånd att utan direkt understöd af staten fylla sin uppgift, och att statens ingripande därför i första hand borde inriktas på andra punkter. Att emellertid vokalmusik — manskörsången däri inbegripen — borde i viss mån ställas i förbindelse med den af staten understödda instrumentalmusiken, framginge af det följande.

Den väg, man enligt akademiens uppfattning helst borde för uppnående af det åsyftade målet inslå, bestode i att, såsom skett i Finland, bringa till stånd statsunderstödda orkestrar i vissa städer. Härigenom

skulle beredas en fast grundval för skapande på skilda orter i vårt land af musikcentra, från hvilka musiklifvet i orten komme att röna ett befruktande och eggande inflytande. Dels borde nämligen orkesterns verksamhet, hvilken i främsta rummet skulle bestå i att under viss del af året gifva ett bestämdt minimiantal konserter, några mot sedvanliga inträdesafgifter men andra i form af så kallade folkkonserter med låg eller ingen inträdesafgift, icke förbehållas endast förläggningsorten utan omfatta äfven vissa närbelägna städer, köpingar, municipalsamhällen eller landskommuner, dels borde ock såsom ett viktigt led i orkesterns uppgift ingå att genom dess medlemmar i viss utsträckning bereda afgiftsfri undervisning, på sätt sedermera skulle vidare antydas.

Beträffande frågan, i hvilken omfattning sådana orkestrar kunde och borde anställas, kunde först framhållas, att, om ock såsom ett slutmål måste uppställas åstadkommandet af orkestrar i ett betydligare antal städer i skilda delar af landet, det gifvetvis icke vore möjligt och icke ens önskvärdt, att redan från början ett större antal orkestrar inrättades. Ändamålsenligast vore utan tvifvel, att början därmed gjordes på några få ställen, hvarest ett kraftigt arbete borde nedläggas för att bringa uppfattningen af tonkonsten likasom musikutöfningen in på rätta banor, samt att först sedan från dessa platser intresset spridts i vidare kretsar, ytterligare åtgärder vidtoges i samma riktning.

Landets tre största städer borde emellertid enligt akademiens åsikt icke komma i fråga såsom förläggningsorter för statsunderstödda orkestrar. Dessa städer måste nämligen antagas vara i stånd att, såsom redan skett i Göteborg, på eget initiativ och med egna medel igångsätta dylika företag. Möjligen kunde längre fram, sedan saken vunnit större utveckling, komma under öfvervägande, huruvida något understöd skulle kunna beredas orkestrar i dessa städer mot skyldighet att gifva konserter i närbelägna orter. Men så länge endast en af ifrågavarande städer ägde en kommunalt understödd orkester, borde denna fråga lämnas därhän och allenast den förhoppning uttalas, att om stadigvarande orkesterverksamhet enligt förevarande plan komme till stånd i vissa af de medelstora städerna, de största skulle känna sig manade att, i den mån sådant ej redan skett, på egen bekostnad inrätta orkestrar.

I detta sammanhang ansåge sig akademien böra erinra därom, att, enligt § 4 i nådiga förordningen angående bevillningsafgifter för särskilda förmåner och rättigheter den 23 oktober 1908, sex tiondedelar af de bevillningsafgifter, hvilka uttoges af utlänningar, som här i riket antingen själfva gåfve offentliga föreställningar eller medverkade vid sådana, skulle tillfalla den kommun, inom hvilken föreställning gifvits; och syntes det vara

mycket rimligt, att de afsevärda belopp, hvilka härigenom komme att tillfalla städerna, af dem användes för att på nämnda sätt stödja musiklifvet.

Äfven de städer, i hvilka statsunderstödda orkestrar skulle inrättas, borde naturligtvis själfva i väsentlig mån bidraga härtill. Medel för ändamålet borde kunna påräknas dels från vederbörande stadskommun, hvars befolkning i främsta rummet komme att draga fördel af orkestern, dels från andra kommuner, i hvilka orkestern skulle verka, dels från enskilda sällskap och från vissa offentliga inrättningar, såsom sparbanker med flera, dels ock möjligtvis af landsting.

Principiellt borde gälla, att staten bidroge med högst samma belopp, som visades vara inom orten tillskjutet, men så länge saken vore ny och därför ett kraftigare understöd vore oundgängligen nödigt, syntes skäligen böra medgifvas, att statens bidrag kunde utgå med högst två gånger nämnda belopp i hvarje särskildt fall. Vunne företaget framgång, skulle till äfventyrs maximigränsen framdeles kunna till och med nedsättas under hälften.

Hvad beträffade den antagliga kostnaden för uppehållande af en orkester i en medelstor stad, vore det tydligen förenadt med stora svårigheter att härutinnan på förhand åstadkomma någon beräkning med anspråk på tillförlitlighet, helst som utgifterna gifvetvis måste komma att betydligt växla på skilda orter och under olika förhållanden. Några synpunkter, som i detta afseende vore att beakta, torde emellertid redan här böra framhållas. Antalet medlemmar af orkestern borde, så framt denna skulle kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt fylla sin uppgift, icke sättas lägre än till 25 à 30, beroende på växlande lokala förhållanden, och för stråkstyrkan icke understiga 12 à 16. Vid särskilda tillfällen torde extra förstärkning af orkestern kunna ifrågakomma, därvid dock i många fall afgiftsfri medverkan af amatörer syntes vara att påräkna. Stamtruppen i orkestern torde i många eller de flesta fall komma att utgöras af militärmusici, stationerade i förläggningsorten; och begagnade akademien här tillfället att framhålla den stora betydelse det ägde ej blott med hänsyn till nu föreliggande fråga utan äfven ur andra sociala och kulturella synpunkter, att icke, såsom stundom ifrågasatts, någon ytterligare minskning gjordes i antalet af den vid vederbörande truppförband anställda musikpersonalen. Orkestermedlemmarna torde utan tvifvel få tillfälle till andra inkomster än på grund af sin anställning vid orkestern, t. ex. vid teatrar, genom lektioners gifvande med mera, och således icke blifva i ekonomiskt hänseende helt beroende af aflöningen i orkestern,

hvilken aflöning med hänsyn därtill icke behöfde sättas alltför hög. Såsom ett uttryckligt villkor för statsbidrags erhållande borde emellertid i afseende å rätten att utföra arbete vid sidan af orkestertjänstgöringen stadgas, att orkestermedlemmarna icke finge under den tid af året, då verksamheten påginge, innehafva anställning för medverkan vid musik å kafé eller restaurant, något som vore af synnerlig vikt icke allenast ur synpunkten af orkesterverksamhetens behöriga upprätthållande utan äfven för motarbetande af den för musiklifvets verkliga höjande hinderliga kafémusiken. Från totalkostnaden för orkesterns uppehållande afginge inkomsten af inträdesafgifter med mera vid konserterna, vid hvilka, självfallet, någon som helst servering af spritdrycker icke borde få äga rum. Konserterna syntes böra hållas hufvudsakligen under tiden från oktober, då regementsöfningarna afslutats och militärmusici således blefve tillgängliga, till april eller maj. Under sommaren torde det nämligen hvarken vara lämpligt eller ens möjligt sammanhålla orkestermedlemmarna. Dock torde, med hänsyn till önskvärdheten af att jämväl den civila orkesterpersonalens ställning blefve så vidt möjligt fast och tryggad, denna personal, så länge det ej läte sig göra att bereda densamma årsanställning, böra anställas äfven för någon del af den tid, då orkestern ej i sin helhet skulle tjänstgöra. Såsom ofvan vore nämndt, borde ett antal af konserterna utgöras af s. k. folkkonserter, vid hvilka antingen inträdesafgiften skulle sättas mycket låg eller ock tillträde lämnas fritt. Vidare borde skyldighet stadgas dels att genom den statsunderstödda orkesterns medlemmar i viss omfattning — förslagsvis sammanlagd två timmar i veckan — bereda afgiftsfri undervisning i instrumentalmusik åt obemedlade, dels ock att i stadgad utsträckning genom orkesterledaren eller annan lämplig person afgiftsfritt lämna handledning i körsång för blandade röster.

I betraktande af samtliga nu omförmälda förhållanden, hvilka alla vore af beskaffenhet att inverka på kostnadsfrågan, hade akademien ansett hela årliga kostnaden för uppehållande af en sådan orkester, hvarom här vore fråga, kunna efter afdrag för inkomst af inträdesafgifter, försålda program och dylikt beräknas till 27,000 kronor. Med beräkning, såsom nämndt, att till en början statsbidraget skulle utgå med dubbelt så stort belopp, som visats vara inom orten tillskjutet, komme således ett statsanslag å 55,000 kronor att blifva tillräckligt för anställande af orkestrar i tre städer, jämte utöfvande af nödig kontroll från det allmännas sida. Akademien ansåge, att till en början sistnämnda belopp borde för ifrågavarande ändamål anvisas. Ett sådant bidrag af staten syntes akademien så mycket hellre kunna påkallas, som beloppet af den inkomst, hvilken genom ofvanberörda bevillningsafgift komme att årligen tillflyta statsverket

— en inkomst som för år 1909 uppgått till öfver 73,000 kronor — kunde beräknas väsentligt öfverstiga den sålunda ifrågasatta utgiften.

Akademien hade till ett flertal representativa och sakkunniga män i ett tiotal städer låtit utsända ett antal spörsmål rörande möjligheten och önskvärdheten af offentliga orkestrars inrättande på de grundvalar, som i det föregående angifvits, samt rörande åtskilliga lokala förhållanden, hvilka för frågan kunde vara af betydelse. Af de inkomna svaren, hvilka varit i princip gynnsamma, inhämtades, bland annat, att på åtminstone ett par orter utsikt syntes förefinnas att, om afsevärdt statsbidrag erhölles, omedelbart begynna orkesterverksamhet enligt ofvan angifna grunder, samt att på andra orter, där man ansett möjlighet för närvarande ej förefinnas härtill, förhållandena antagits komma att ändras till det bättre, sedan, på sätt afsedt vore, militär musikpersonal komme att förläggas till orten.

I fråga om de närmare villkor och bestämmelser, enligt hvilka statsbidraget borde utgå, tilläte sig akademien ytterligare anföra följande.

Bestyret med bildandet af orkester, konserternas anordnande och så vidare likasom ock ansvaret för, att jämväl i öfrigt stadgade villkor för statsbidrags erhållande behörigen uppfylldes, och skyldigheten att för ett sådant bidrag redovisa borde tydligen förenas på samma hand. Då det af nära liggande skäl icke kunde vara lämpligt att härmed betunga några offentliga eller kommunala myndigheter, och det ej heller borde ifrågasättas att lägga ett sådant ansvar på orkesterledaren, hade akademien ansett lämpligast, att ifrågavarande skyldigheter hvilade å särskilda i vederbörande städer redan befintliga eller för ändamålet bildade föreningar, hvilka skulle underkasta sig det ekonomiska ansvaret för företaget äfvensom i förhållande till utomstående jämväl i öfrigt representera detsamma.

Akademien hade förut vidrört frågan om afgiftsfri undervisning i instrumentalmusik åt obemedlade. Redan ur allmänt musikalisk synpunkt vore en sådan anordning synnerligen önskvärd, ity att instrumentalmusikens utöfvande därigenom skulle spridas bland folket. Men det borde äfven särskildt framhållas, att härigenom skulle beredas möjlighet att för orkestern kunna vinna nya fasta eller tillfälliga medlemmar.

Äfven den förut omförmälda skyldigheten för den förening, som hade att anordna orkesterverksamheten, att så vidt möjligt bereda handledning i körsång för blandade röster, ansåge sig akademien böra särskildt påpeka såsom ur musikalisk synpunkt synnerligen betydelsefull. Ett viktigt moment vid spridandet af musikintresset vore nämligen bildandet af körer, t. ex. bland kroppsarbetarna eller ännu hellre sammansatta af medlemmar ur skilda samhällsklasser, hvilket äfven ur mera allmän social synpunkt säkerligen icke skulle sakna betydelse.

Skyldighet att låta inöfva och leda manskörer torde af skäl, som i det föregående antydts, icke böra uppställas såsom villkor för statsunderstöds erhållande, men gifvet vore, att om vederbörande förläggningsstad gjorde ledandet af manskör till villkor för understöd från dess sida och med hänsyn därtill afpassade understödets belopp, intet från statens sida kunde vara att erinra mot, att manskörsången på detta eller något annat sätt stöddes af orkesterföreningen, under förutsättning att orkestern och dess ledamöter på ett tillfredsställande sätt uppfyllde sina plikter mot staten. Bland villkoren för statsunderstöd syntes däremot böra upptagas skyldighet för orkester att enligt de närmare bestämmelser, som för hvarje förening kunde meddelas, mot skälig ersättning medverka vid offentligt uppförande af körverk samt vid vissa offentliga högtidligheter.

Till sist ville akademien äfven med några ord beröra frågan om anordnandet af de i det föregående omförmälda så kallade folkkonserterna, hvilka akademien ansåge vara af stor vikt för vinnande af det här åsyftade ändamålet. Då dessa konserters hufvudsakliga betydelse skulle vara att bland de breda lagren sprida kännedom om och intresse för gedigen musik samt att i allmänhet väcka och utveckla en sund och god musikalisk känsla och uppfattning, så borde de program, som valdes, tydligen enligt pedagogiska grunder förete en väl afvägd fortskridande utveckling. Äfven mera lättfattliga musikstycken borde alltså, särskildt i början, upptagas på programmet, men aldrig värdelösa eller underhaltiga sådana. Vokalmusik borde i mån af tillgång omväxla med instrumentalmusik. Härvid borde lämpligen förekomma vokal- eller instrumental solo- eller ensemblemusik, omväxlande med körer med eller utan ackompanjemang, såsom blandad kör samt, i lämplig omfattning, manskör, där sådan utan kostnad kunde erhållas. Såsom inledning till en folkkonsert lämpade sig synnerligen väl ett kortfattadt föredrag, innefattande koncisa meddelanden om de kompositörer och kompositioner, som förekomme på programmet.

Bland de villkor, som skulle stadgas för statsbidrags erhållande, torde slutligen böra upptagas bestämmelser rörande redovisning af erhållna statsmedel, afgifvande af årsberättelser samt den kontroll öfver föreningens verksamhet, som i öfrigt lämpligen kunde ifrågakomma. Denna kontroll torde böra anförtros åt akademien, som, därest inspektion af orkesterverksamheten funnes böra äga rum, skulle äga för sådant ändamål använda belopp, hvartill anslaget kunde lämna tillgång.

De allmänna villkor och bestämmelser, som enligt akademiens tanke borde gälla för beviljandet af statsunderstöd åt förening, vore alltså följande:

att af vederbörande kommun eller eljest inom orten tillskötes bidrag,

utgörande för hvarje verksamhetsår minst hälften af det statsbidrag, som ifrågasattes;

att det ekonomiska ansvaret öfvertoges af föreningen;

att verksamheten påginge under minst sju månader af året och orkestern gåfve det antal konserter, som i vederbörlig ordning kunde blifva bestämd för hvar särskild förening, af hvilka konserter minst hälften borde vara så kallade folkkonserter mot låg eller ingen inträdesafgift;

att dylika folkkonserter efter uppgiord plan gåfves icke allenast i förläggningsstaden, utan, i den mån lämpligen kunde ske, äfven i närliggande städer, köpingar, municipalsamhällen och landskommuner;

att orkestern med hänsyn till ledning och sammansättning pröfvades vara i stånd att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift att utföra värdefull musik;

att orkestern tillförbundes att enligt de särskilda bestämmelser, som för hvarje förening fastställdes, mot ersättning medverka vid uppförandet af oratorier, kantater och andra vokala verk samt vid vissa offentliga högtidligheter;

att orkesterns medlemmar vid anställandet hvar för sig förpliktades att under sammanlagdt två timmar i veckan åt obemedlade, som önskade instrumentalundervisning och befunnes äga nödiga förutsättningar därför, lämna sådan undervisning utan afgift för eleven;

att föreningen i den omfattning, som i hvarje särskildt fall kunde varda bestämd, skulle vara pliktig att genom orkesterns ledare eller annan person afgiftsfritt lämna handledning i körsång för blandade röster; samt

att orkestermedlemmarna förbjödes att under den tid af året, då verksamheten påginge, innehafva anställning för medverkan vid musik å kafé eller restaurant.

Föreningen skulle dessutom vara skyldig att underkasta sig de särskilda villkor och kontrollbestämmelser, som Eders Kungl. Maj:t pröfvade skäliga och lämpliga.

Speciella, på lokala förhållanden beroende villkor torde därjämte böra föreskrifvas, när understöd tilldelades viss förening; och torde det böra uppdragas åt akademien att bestämma dessa villkor och besluta i fråga om understöds beviljande åt förening.

För vinnande af det åsyftade målet erfordrades uppenbarligen, att statsbidrag under en följd af år ställdes till förfogande. Men akademien hade i sakens närvarande läge icke ansett sig böra ifrågasätta uppförande af anslag för mera än ett år. Akademien vågade dock hoppas, att, intill dess nödig erfarenhet vunnits i ämnet, de erforderliga anslagen skulle år efter år beviljas.

Departementschefen.

Det kan väl antagas för gifvet, att meningarna komma att visa sig delade rörande det förslag, akademien sålunda framställt. Här är ju fråga om statsanslag för ett nytt ändamål, hvilket kan befaras i fortsättningen föranleda statsutgifter till betydande belopp. Men å andra sidan synas mig starka skäl tala för förslaget. Ty det måste, såsom akademien framhållit, för staten vara en allt mera maktpåliggande uppgift att genom åtgärder, som syfta till tänkesättets och känslolifvets förädlande, söka höja folkets andliga och sedliga nivå. Det är på nationens ståndpunkt härutinnan, som landets framtid ytterst beror. Härvidlag är det emellertid ej nog med den fostran, som genom de allmänna skolornas försorg bibringas barnaåldern och den tidigare ungdomen, det är statens plikt emot sig själf att genom för ändamålet afpassade bildningsmedel söka nå jämväl mognare åldrar.

För detta ändamål har staten sedan en följd af år anslagit afsevärda belopp till populärvetenskapliga föreläsningar, hvilka väl afse att bibringa åhörarna positiva kunskaper, men i första hand och framför allt att hos dem motverka lusten för sämre förströelser och väcka hågen för högre intressen.

Ett annat dylikt bildningsmedel är folkbiblioteksrörelsen. Att förskaffa folket tillfälle till läsning af god litteratur, äfven sådan, som endast afser förströelse, är jämväl ägnadt att motverka de underhaltiga nöjenas lockelser och att lifva hågen för ett bättre tillvaratagande af ledigheterna från dagsarbetet. Om läsningen därjämte riktar vetandet och höjer dugligheten, så är detta jämväl en afsevärd vinst. För nu berörda ändamål har Riksdagen anvisat anslag dels å ordinarie stat till understöd åt folkbibliotek, dels å extra stat för år 1911 för att främja spridningen af god och billig nöjesläsning.

I förbigående tillåter jag mig erinra därom, att jag jämlikt nådigt bemyndigande låtit igångsätta utredningar afseende ett kraftigare främjande af såväl föreläsnings- som folkbiblioteksrörelsen. Den förra af dessa är nu slutförd och torde inom kort kunna föredragas inför Eders Kungl. Maj:t, den senare närmar sig mot slutet, och anhåller jag att i sinom tid få underställa detta ärende Eders Kungl. Maj:ts pröfning.

Ett af de yppersta bildningsmedlen har snart sagdt i alla tider varit konsten, och den konstart, som lättast och med jämförelsevis minsta ekonomiska uppoffringar kan göras tillgänglig för de breda lagren, är tonkonsten. I fråga om dess betydelse som ett led i sträfvandena att mildra sederna och utjämna de sociala motsatserna hänvisar jag till hvad akademien i detta stycke anfört. Om jag bortser från idrotten, torde i våra dagar näppeligen något intresse vara så ägnadt att sammanföra folk ur

olika samhällslager som musiken, hvilken är att anse som en kraftig socialt enande faktor.

Insikten om tonkonstens betydelse som ett af den andliga kulturens väsentligare bildningsmedel har också i åtskilliga andra länder föranledt stat och kommun att anslå i vissa fall betydande belopp för dess populärisering. Jag hänvisar i detta afseende till akademiens motivering, som stödes af en handlingarna i ärendet bilagd utredning. Af denna har jag fått den uppfattningen, att vårt land i nu berörda hänseende måste anses i viss mån efterblifvet, detta oaktadt det svenska folket i musikalisk fallenhet icke torde stå efter andra folk.

Då det vidare torde förhålla sig så, som akademien uppgifver, nämligen att intresset för verkligt god musik, frånsedt den manliga körsången, är i tillbakagående, synas kraftigare åtgärder vara af nöden för att tonkonsten skall komma att intaga den plats i svenska folkets kulturlif, som betingas af dess betydelse för folkbildningen.

För sådant ändamål har akademien hemställt om utverkande af statsbidrag till stående orkestrar i vissa städer. Härigenom skulle beredas en fast grundval för skapande å skilda orter af musikcentra, från hvilka musiklifvet skulle komma att röna ett befruktande inflytande. De ifrågasatta orkestrarna skulle under minst sju månader om året dels å förläggningsorten, dels å kringliggande orter gifva konserter, några mot sedvanliga inträdesafgifter, andra mot låg eller med ingen inträdesafgift. Orkestrarna skulle tillförbindas att mot ersättning medverka vid uppförandet af oratorier, kantater och andra vokala verk samt vid vissa offentliga högtidligheter. Orkesterns medlemmar skulle vara skyldiga att hvar för sig under minst två timmar i veckan lämna gratisundervisning i instrumentalmusik åt obemedlade. Härjämte skulle orkestern vara pliktig att genom ledaren eller annan medlem lämna handledning i körsång åt obemedlade. Det ekonomiska bestyret skulle handhafvas af en för ändamålet bildad förening, till hvilken statsbidraget skulle utbetalas, under villkor att från orten tillskötes ett belopp motsvarande minst hälften af statsunderstödet.

Då det här är fråga om något för vårt land alldeles nytt, torde akademiens förslag, hvad detaljerna angår, få anses hafva karaktären af ett experiment. Vill man emellertid målet, som ju är synnerligen behjärtansvärdt, synes här ingen annan utväg finnas än att gå försöksvis fram. Under betonande häraf vill jag uttala min anslutning till förslaget. Mot de af akademien föreslagna villkoren och bestämmelserna för beviljande af statsunderstöd har jag för närvarande icke något att invända, utom i ett par punkter.

Akademien har tänkt sig, att ortsbidraget skulle utgå med minst

hälften af statsbidraget. I detta afseende vill jag förorda tillämpning af den eljest vanliga regeln, att ortsbidraget skall utgå med minst samma belopp som statsbidraget. Akademien har vidare för år 1912 beräknat statsunderstöd för tre orter. I sin motivering yttrar emellertid akademien, att på åtminstone ett par orter utsikt synes förefinnas att, om afsevärdt statsbidrag erhålles, omedelbart begynna orkesterverksamhet enligt förut angifna grunder. Med hänsyn härtill torde statsunderstöd för år 1912 böra äskas för endast två orter.

Enligt akademiens beräkning skulle för en orkester i stats- och ortsbidrag sammanlagdt erfordras 27,000 kronor. Under förutsättning att staten och kommunen tillskjuta hälften hvar samt att 1,000 kronor anslås till inspektionskostnader, skulle alltså till understöd för två orkestrar erfordras ett belopp af 28,000 kronor.

Beträffande den af mig förut antydda farhågan, att ett inslående på den af akademien anvisade vägen skulle kunna leda till afsevärda statsutgifter, tillåter jag mig framhålla, att de kraf, som för statsbidrags erhållande skulle ställas på kommunerna, äro betydande, att de statsunderstödda orkestrarna äro afsedda ej allenast för förläggningsorten utan jämväl för en större rayon däromkring, samt att de största städerna skulle vara uteslutna från delaktighet i statsanslaget. Under sådana omständigheter kunna dylika orkestrar ej ifrågakomma annat än i ett mindre antal större och medelstora städer, detta i bästa fall, det vill säga om akademiens uppslag vinner allmännare efterföljd. I betraktande af den orkesterstyrka, akademien ifrågasatt, ligger det dessutom i själfva anordningens egen natur, att den måste blifva begränsad till ett mindre antal orter.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för vidtagande af åtgärder till höjande af musiklifvet i landet på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 28,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.»

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt, behagade Hans Maj:t Konungen på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter bifalla, och skulle nådig proposition aflåtas till Riksdagen af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Efr. Sandberg.

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B., 1911.